

УДК: 327:338.124.4(100)
Примљено: 19. априла 2010.
Прихваћено: 25. марта 2010.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 2/2010.
год. 17, vol. 28.
стр. 297-333.

Јелица Стефановић-Штамбук
Факултет политичких наука, Београд

ПРЕДВИЂАЊА ТЕЖИШНИХ ПРАВАЦА МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА ПОСЛЕ ГЛОБАЛНЕ КРИЗЕ

Сажетак

Призната глобална криза непредвидљивих обрта, упркос предузетим управљачким покушајима налажења излаза, додатно је подстакла прављење предвиђања тежишних праваца међународних односа. Целокупна индустрија сазнавања будућности више не извири само из уверења у настајање друштва знања. Све више је побуђују тражења поузданијих вођица отимању из вртлога невоља у које се запало. Међутим, подлога предвиђања будућних одређујућих делатника, структура, процеса и исхода није поуздано урађена. Њену израду посебно отежавају трвења неподударних вредносних одређења. Будући тежишни правци међународних односа замишљају се и до 2025. године. Прогностичари, у истом даху, ипак саопштавају како нису кадри да процене јесу ли настали преокрети само привремена искакања из лежишта или трајно одвајање од обрасца међународних односа какав је уобличен после Другог светског рата. Несродна вредновања процеса глобализације изводе предвиђања у опречне крајности. Испитивање издвојених окосних врста предвиђања тежишних праваца међународних односа и, истовремено, саветованих стратегија деловања, предузето је на темељу претпоставке да глобална криза подупиरे како отварање мишљења за нове увиде у постојеће стање, тако и за окретање вађењу решења из прошлости што из незадовољства, што из заплашености садашњицом. Закључено је да због слеђења старих мапа мишљења сви прогностичари тешко увиђају излазе из данашње глобалне кризе. Зато муку муче да разаберу будуће тежишне правце међународних односа. Скученост старог начина мишљења спутава сналажење у просторном и временском пределу стварних међуна-

родних односа. Нема нових поузданијих мапа предела у којима се човечанство обрело. Отуда упуштања у деловања, ослоњена на мисаоне мапе израђене у радионицама старог начина мишљења, све учесталије завршавају у све дубљим провалијама. Одустајање од кретања по застарелим мапама превазиђеног мишљења могло би бити најподеснији компас за прављење садашњости и увиђање тежишта будућих праваца међународних односа.

Кључне речи: међународни односи, глобализација, глобална криза, деглобализација, моћ, мултилатерализам, регионализам, мрежно друштво, викиномија, недржавни актери

"Велики крах", октобра 2008. године, и потоња збивања, многималик на "Велику депресију" (Ugry, 2009), окидају вишеструке обрте у размишљањима. Разнородно се просуђује у чему се свет обрео. Питање шта да се ради, не силази с ума. Неподударне су процене излази ли се из невоља у које се запало, или не. Малодушни стрепе да, уколико краја свим непогодама и има, после њих опште неће бити "дуге".

Утврђивање тачног порекла запрепашћујућег "низа догађаја", без вајкања, заиста није "нимало лако" (Chinn, Frieden, 2009: 1). Унижена збивања до сада су завршила стављањем под име глобална криза. Тако стоје ствари тврде, без придружених вредносних примеса, тобож намерни да не западну у "живи песак" идеологије. Сабрани догађаји од октобра 2008. године покривени су и именом криза глобализације. Наденули су им такво име склони да понуде замисли праведније глобализације од досадашње. Говоре да је неправедној глобализацији текући глобални економски суноврат "закуцао последњи ексер у самртни ковчег" (Bello, 2009).

Дужничка криза била је почетно име збивања октобра 2008. године. Временом се закључило да је след дешавања изазвао прескок у нову путању. Нађено је да зато заслужују и стављање под нов назив глобална финансијска криза. Сматра се да се "глобална финансијска криза" (*the global financial crisis – GFC*) изродила у Сједињеним Америчким Државама. Неки су је приписали претераној "распојасаности" новца и преслабој уређености. Држе је помогнутом и "подбаданом вољношћу Кине да наизглед неограничено кредитира Америку" (Garrett, 2010: 29).

После стишавања "урагана" глобалне финансијске кризе – чије су "око" поједини видели у готово заједничком делу растрошног дужника и доброхотног повериоца широм отвореног новчаника – пописано је шта је све уништено, а шта је остало поправљиво.

Изгубљено "поверење у америчку лозу пустоловног капитализма" (Garrett, 2010: 29), брзи глобални раст, опадање незапослености и сиромаштва, смањење јавних дугова, отвореност тржишта Запада, и самоувереност у извозом покретан развој "растућих тржишта" стављени су на листу уништеног глобалном финансијском кризом. Потоњи дани су – уз изгубљено поверење у америчку лозу капитализма, успоравање глобалног раста, скок незапослености, повећање сиромаштва, гомилање јавних дугова, протекционизам Запада, и губитак самопоуздања у извозом покретан развој растућих тржишта – додали и нове измене глобалне средине (Khanna, 2008; Mahbubani, 2008).

Сумњичави да је већ уследио улазак у нову "геополитичку средину", јер су уверени да, и после најгорих дана кризе, Сједињене Америчке Државе остају на месту несравњиве премоћи (Brooks, Wohlforth, 2008; Brooks, Wohlforth, 2009), спремно прихватају, попут Закарије (Закариа), да се одиграва "уздицање у моћи Осташих", али непопустљиво одбијају да се то збива због опадања моћи Сједињених Држава (Zakaria, 2008).

Подстичу се, после проласка најгорег удара глобалне финансијске кризе, Сједињене Државе и Народна Република Кина – нови водећи двојац (Г2), уместо већ застарелог Г2 (САД и Европска унија) – да крхки опоравак искористе за преузимање "дизгина" глобалног управљања. Колање "проблема без пасоша" (Annan, 2002) довољно дуго је подучавало нужности неодложног предузимања удруженог деловања (Craig, 2008). Научене лекције о поразним последицама избегавања и одуговлачења усклађених чињења истуриле су у прочеље упозорења да би овог пута кашњење довело до постајања тек уминулих недаћа само предахом у новом, а још силовитијем, суноврату у горе дане од прошлих. Ободено је уздање да ће САД и НР Кина, било у међусобном сукобу, било удружено као Г2, главнином ковати глобално могуће, укључујући и уобличавање додатне равни глобалне владавине гнеждењем "своје билатералне дипломатије у мултилатерализам Г20" (Garrett, 2010: 29).

Надало се, или не да ће тај државни двојац преузети "управљач" обнове глобалног система после кризе, срочени су нови називи учинака процеса који су претходили финансијском слому октобра 2008. године и оних који су из њега исходили. Устаљена већина суму токова дешавања води под заглављима глобалне финансијске и економске кризе. Налазе се, често, у колоплету назива и глобална економска криза, глобална криза, и криза глобализације.

Свет теорија, почетно затечен запрепашћењем и неверицом (Krugman, 2008), углавном се сабрао после "јесени незадовољства". Пуна прибраност и даље мањка. Привремено, под притисцима размера ширења краха и назирања зјапеће дубине продирања сламајућег преврата октобра 2008. године, из сећања су избледела правремена трезвена предвиђања да ће се слом десити. После ране збуњености, опет су извучена на светло дана. Нису само поборници "парадигме деглобализације" (Bello, [2002], 2006; 2009) упирали прстом на кризу постојећег глобалног система и процеса глобализације, још од почетка овог века, и претили да ће избити на видело. Довољно најаву било је и пре октобра 2008. године да мехурови раста тржишта некретнина и тржишта финансија, на страни такозваног богатог Севера планете, нису вечити, као што нису били ни пређашњи, укључујући и онај знан као мехур "dot. com" (Cassidy, 2002). Опчињени процесом глобализације, тачније процесима глобализације, нису се дали смести таквим "досађивањима". Представљали су их, пре избијања кризе, неумитним и савршено мирним. Стање глобализма уписали су као безбрижно развојно одредиште до кога се човечанство неповратно упутило.

Онда је дошла криза. Траје. Влада и не посустаје. Испитивања, анализе, јавне расправе у ношењу с њом, као и покушаји теоретизације обележени су већ устаљеним "правилима игре". Прво правило је јадиковка над кризом, често као лично ослобађање од нагомиланих страховања и давање одушка претрпљеном шоку. Изоштрава се озбиљност стања. Подвлачи се важност неодложног деловања. Упућује се на значај разборитости. Позива се на показивање смелости за налажење разложних решења. Друго правило је узимање мере насталим проблемима и мера кривцима за њих. Треће правило је посвећивање утврђивању порекла и соја кризе. Истиче се да то није нимало лак посао. Делом зато што је "криза појава толико свеобухватна и широког захвата, а посматрачи су склони да се усредоточе на оно што знају, те су објашњења усредсређена на један до два чиниоца" (Chinn, Frieden, 2009: 1).

Нужно прихватање да је глобалне кризе раскрсница отежава утврђивање њеног порекла. Увиђања да се нашло на прекретници, и узнемиреност "испадањем из лежишта" глобалне владавине (Стефановић-Штамбук, 2008) здружено су подјарили ширење сумњи у легитимност капитализма и на Западу. Узавреле су критике "похлепе", одгајане "производњом за профит". Избио је на површину и стид због "неморалног" образовања, стеченог на престижним универзитетима и школама у свету за економију, управљање и пословање. Расту вредности акција суморних нагађања. Безна-

дежност данашњице приказује се сјајном, у поређењу са стицањем још горе сутрашњице. Смркнуто се гледа на будућност кроз лупе решења извађених из заоставштине прошлости.

Изборну превагу на најосетљивијим политичким тржиштима остварују, донедавно, прокажени "социјалистички" предводници. Глобални Југ поново није поштеђен војних удара. Није ни безбедан од нових излива верског и етничког насиља. Додатни талас врелине шири се из унутрашњих превирања у појединим деловима Азије. Једне брине обнова аутократија у свету (Daalder, Lindsay, 2007; Kagan, 2008). Друге не пушта вера у предстојеће ново снажење либералне демократије (Deudney, Ikenberry, 2009). Подложност сукобима Блиског истока не опада. Кошмар америчке уплетености у Ираку и Авганистану ближи је предвиђањима катастрофе Организације Северноатлантског уговора (North Atlantic Treaty Organization – NATO) него пуком распадању "коалиције вољних".

Пажњи не умиче ни окретање многих друштава себи, ни ти изведена обраћања држави за спас. Нису усамљени гласови да једини закон који важи, када "невидљива рука тржишта" откаже, јесте предузимљивост "видљиве руке" државе. Рачуна се, опет, како једино она може поспремити наред, макар у сопственом "дворишту", пребројати жртве, средити резерве, и понудити сувисле излазе. Оспорена је идеологија благостања. Постала је виђена као дозвола дата приватном згртању богатства и обавезивању друштва на подношење трошкова збира појединачних похлепа. Глобална финансијска и економска криза оголиле су одрживијим развојне обрасце растућих тржишта. Посебно су на лествици вредновања одскочиле развојне политике "сила у повоју" организованих у групу БРИК (Бразил, Русија, Кина и Индија), пошто су се у кризи привреде свих припадница те "четворке" (Г4) показале мање рањивим.

Супротно је задесило групу ПИГС (Португал, Ирска, Грчка, Шпанија) или ПИГС (Португал, Ирска, Италија, Грчка, Шпанија). Ова група држава чланица Европске уније запала је у проблеме испуњавања суверених обавеза исплате дуга. Сустигла их је оваква цена свих година у којима су трошкови владе надмашивали пореске приходе. Претезање издатака над приходима довело је до буџетских дефицита. Државе ПИГС групе одметнуле су се од буџетска правила која, између осталог, постављају ограничења порасту дефицита преко 3% бруто друштвеног производа. Мањкови у њиховим "касама" пробијају непробојне "плафоне" прихваћене када је установљена Европска монетарна унија и евро као јединствено платежно средство. Дефицит Португала достигао је 9.3% бруто друштвеног производа. Дефицит Ирске креће се око 12%. Грчка

је пребацила 13%. Дефицит Шпаније у 2009. години достигао је 11.4% бруто друштвеног производа. Невоља више је што ПИГС нису изузетак у еврозони. Европска комисија процењује да ће се укупни буџетски дефицит попети на скоро 7% у 2010. години, мада је 2008. године износио само 2%. Увећане бриге да направљени дуг неће бити могуће покрити у залеђу су изазваног скока стварних каматних стопа. Нарасле каматне стопе обориле су привредни раст.

Постојеће глобалне и међународне установе изложене су нападима. Осуђују се као изазивачи кризе. Подсећа се на њихову кривицу за азијску кризу "дугог врелог лета" 1997. године. Тада наједено поверење у управљачке и развојне подвиге међународне финансијске установе брзо су покушале да обнове. Престројиле су свој говор на добру владавину и одржив развој. Опет се поводило за улепшаном сликом глобалне владавине (Стефановић-Штамбук, 2009). Истицано је угледно прочеље њене архитектуре отклањања глобалних зала. Заговарана је беспрекорна разборитост владавинских радњи које безазлено производе глобална добра.

После октобра 2008. године распала се идила тобож усклађиваног глобализованог живота у бројним вишестраним (мултилатералним) установама, и још бројнијим вишестраним (мултилатералним) преговарачким процесима. Владавинска уређења која су окупљала владе решене на међународну сарадњу нарочито ради бољег усклађивања економске политике вођене о питањима која прекорачују границе доведена су у питање глобалном кризом. Били то преговарачки процеси представника влада најбитнијих делатника међународних послова, попут седам најразвијенијих држава (Г7), потом проширена Руском Федерацијом у водећи осмерац (Г8), а онда обухватнију двадесеторку (Г20) или трајне међународне установе, подигнуте на оснивачким уговорима за међусобну сарадњу одређених држава показали су се неделотворним у предохрану кризе.

Састанци на врху (самити) Групе 20 изникли су као покретачи деловања на умањивању штета које је криза нанела и подвукли неизбежност подешавања глобалне владавине растућој "самопоузданости" Југа (Soret, 2009). "Сила у повоју" биле у групи БРИК или јој придодате као Мексико и Јужна Африка (BRICSAM), и бројне земље у развоју жестоки су критичари и упорни поборници преуређивања економске и финансијске архитектуре глобалне владавине. Траже коренити преображај међународних финансијских установа од отварања да у њима буду представљене и са већом "тежином", а поред траженог повећавања укључености захтевају образовање такозване Групе 192 (Г192) и већу улогу Развојног си-

стема Уједињених нација (United Nations Development System) у глобалној економској владавини (Soret, 2009).

Некадашње одушевљење глобализацијом смениле су поред жалопојки о њеној кризи откривање да су се њеним трајањем изродили "полови раста" и нове "мреже сарадње" додајући замах правцу међународних односа чије је тежиште вишесредишност, а позадина оснажене међузависности раније искључених или недовољно представљених или обезначајених у процесима глобалне владавине. Дошло се тако и до признања не само да је криза задесила њене структуре и установе, него и чиме је скривљена. Колико је она трајна тек се наслуђује. Колико је дубока само се нагађа. Учини ли се, на кратко, могућим подвући црту испод сабираних данка – које је призната криза глобализације глобално, регионално, и национално већ узела – доспевање на наплату трошкова нових проблема развејава привид изласка. След пристизања отрежњујућих непредвиђених невоља пресеца прегорна трагања за знацима опоравка.

Помно налажење првих наговештаја трагова проласка најгорих дана обрушава се под налетом избијања неочекиваних ломова. Управљачка решења, тек нађена за смиривање кризе, ако не и излазак из ње, застаревају пре него што су се усталила. Вера у одрживост изведених поправки архитектуре глобалне владавине обара се брже него што се преправке стварају. Градивни блокови једва да су уметнути као попуне распуклена направљених текућим потресом, а већ падају. Иза потреса, који је изазвао обрушавање, следи наредни, а не очекивано слегање тла. Раније праксе "добре владавине" су у рушевинама. Очекивања да се криза приводи крају замењују злослутна предвиђања приближавања још већих тешкоћа.

Изнава се испитује каква је врста односа потребна између слободе пословања, државног уређивања, и уређивања правила игре, за учеснике на глобалним тржиштима, удруженим снагама држава и међународних установа која обезбеђују "постојан, одржив и равномеран развој" коме су првенство дали правац политички прваци Групе 20 (Г20). Погођеност кризом групе ПИГС (Португал, Ирска, Грчка, Шпанија), или ПИИГС (Португал, Ирска, Италија, Грчка, Шпанија) – како је коме драго да направи први ешалон презадуженошћу и опадањем раста најугроженијих држава чланица Европске уније – уздрмала је солидност економске грађевине еврозоне. Дошло је ту на ред и стављање у врх тачака јавних расправа до скоро незамисливих питања и предлога. Неки изазивају разгоревање непријатних речи једних и узвратно узаврелу "крв" других.

Нешто боље на провери мултилатерализма у кризи пролазе регионалне финансијске установе и регионалне вишестране организације у другим деловима света. Неке од њих показале су се спретнијим. Жустрије су биле спремне за пружање помоћи, подупирање сарадње, охрабривање прилагођавања, и дељење средства ради предупређивања најгорих удара криза, него што се у овим радњама осведочила Европска унија. После избегавања "економске владе" и оклевања с правовременим потпорама постојаности евра, данас је ЕУ принуђена да вади "олупине" државних бродова насуканих на хридине презадужености, направљене растрошном руком државе благостања и неспособношћу да уреди услове за повећање извоза, запослености, и обнову привредног раста.

Ова врста проблема зачета је крајем 2008. године. После "леђења" светског финансијског система уследиле су негативне стопе раста индустријализованог света, а раст у развијеним земљама стрмоглаво је опао (Chinn, Frieden, 2009: 1). Два спрегнута процеса крштена су именом економска криза (Chinn, Frieden, 2009: 1). Њихови опсежи присилили су на превредновање "најдубље држаних уверења о исправном начину управљања економијама, укључујући улогу уређивања и највиши степен отворености за спољну трговину и капитал" (Chinn, Frieden, 2009: 1). Превредновање ту није заустављено. Приморало је и на преиспитивање врбујуће "економске правоверности која слави самоуређујућу природу економија слободног тржишта" (Chinn, Frieden, 2009: 1).

Шта је са будућношћу? Три су окосна предвиђања данас заправо у врху. Зато је предузето испитивање како будућност стоји у три издвојене окосне врсте предвиђања тежишних праваца међународних односа и, истовремено, саветованих стратегија деловања. Обављање њиховог разлагања вођено је претпоставком да глобална криза подупире отварање мишљења и за нове увиде у постојеће стање, али и за окретање вађењу решења из прошлости како због незадовољства, тако и због заплашености садашњицом.

Прво је испитано предвиђање преображеног света до 2025. године. Потом се посветило испитивању њему опречног предвиђања које заговарају поборници деглобализације. Завршно се бавило претресом треће окосне врсте предвиђања потпуно уобличеног умреженог света. Несродно вредновање процеса глобализације извело је предвиђања у ове опречности.

Заговорници будућности "без изненађења" до 2025. сместили су се на једној страни. Предвиђањима су учртали тежишне правце међународних односа после глобалне кризе као промене којима се ништа не мења. Препоручено је управљачко пословање преко

већ створених мултилатералних установа, поступно поправљаних опрезним подешавањима и чешћим исправљањем курса деловања. Супротан крај заузима сој предвиђања будућности као враћања "деглобализацији". Препоручује решавање на корени-то пресецање досадашњег процеса глобализације бременитог сплетом криза, укључујући и најновију од октобра 2008. године. Уписује на мапу мишљења боље будућности правце кидања прожимајућих веза међузависности нађене узроком увлачења целокупног човечанства у глобалну мрежу неправедне и погубне надмоћи једне државе и једног система.

Између претходних предвиђања на крајностима дужи вредности угнежден је трећи сој предвиђања праваца међународних односа. Поборници ове врсте гледања у будућност бодре на смеле искорак. Предочавају да је данашња глобална криза пружила прилике за састављање нових и производно храбрих прилаза ношењу са проблемима које је оголила, пружајући прилику за проналажење управљачких решења подесних за настајуће глобално мрежно друштво, уобличавано вишеструким коренитим изменама.

Закључак изведен из испитивања издвојених окосних сојева предвиђања тежишних праваца међународних односа је да обећавајуће изгледају нови начини мишљења у састављању сазнајних мапа постојеће глобалне ствараности и процењивању шта чинити у пределу света који данас насељавамо. Ти нови начини мишљења могу извести на пут изласка из глобалне кризе и водити улажењу у траг тежишним правцима међународних односа у будућности.

ПРЕДВИЂЕНИ ПРЕОБРАЖЕНИ СВЕТ ДО 2025. ГОДИНЕ

Предео преображеног света, према тежишним правцима (трендовима) до 2025. године које је извукао Национални обавештајни савет (National Intelligence Council, 2008), скоро извесно се препознаје, поредбено са садашњим, по ничућем глобалном вишесредишном (мултиполарном) систему.

Настајање новог међународног система није узроковано само успоном моћи држава, у првом реду Народне Републике Кине и Индије. Односни раст моћи недржавних делатника – од послов-

них јединица, преко племена, религијских организација до мрежа криминалаца – заслужан је, такође, за ницање новог међународног система (National Intelligence Council, 2008: iv). Започето измештање односног богатства и моћи, лишено је ранијег узора. Сељење богатства и моћи, посве уопштено, од Запада на Исток, неће бити прекинуто. Сједињеним Државама предвиђено је да ће појединачно остати најмоћнија земља, али не и једина утицајна (National Intelligence Council, 2008: iv).

Очекивано је спарено настављање економског раста и повећање броја становника планете. Становништво бројније за 1,2 милијарде покренуће раст и повећати притисак на обезбеђивање више енергије, хране и воде (National Intelligence Council, 2008: iv). Вероватним се процењује да до 2025. године неће постојати једна "међународна заједница". Данас је међународна заједница појмовна кота за скупину националних држава на мапи мишљења међународних односа. Будућност ће је одатле избрисати. Предвиђа се да ће моћ бити расејана међу различитим учесницима глобалног живота. Нови "играчи" поставиће нова "правила игре", уз растуће ризике слабења уврежених савеза Запада (National Intelligence Council, 2008: iv).

Развојном моделу Кине дати су већи изгледи привлачења све већег броја земаља. Много више друштава опонашаће кинески развојни модел, него што ће опонашати западне моделе политичког и економског развоја (National Intelligence Council, 2008: iv). Запад се не може уздати да ће остати развојни узор. Напротив, мора очекивати чиљење своје привлачне моћи. Залеђе процене о јачању подстицаја геополитичкој постојаности, упркос "селидби" моћи с једног на други крај планете, је предвиђена све већа склоност све већег броја држава превасходној посвећености повећању сопствене економске добробити (National Intelligence Council, 2008: iv).

Прогнозери, ипак, не одступају од уверења да ће пренос моћи снажити државе, попут Руске Федерације, жељне да оспоре "западни поредак" (National Intelligence Council, 2008: iv). Сједињеним Државама предвиђени су нимало лаки дани. Налази се да ће бити стиснуте прављењем погодбених размена између приоритета унутрашње и спољне политике, на које ће их притерати опадање економских и војних способности (National Intelligence Council, 2008: iv). Кључ исхода у овом раздобљу стављен је "у руке" темпу технолошких приновљења (National Intelligence Council, 2008: iv). Непобитна истине да све, до сада, постојеће технологије нису подесне за замену, у потребном обиму, "традиционалне енергет-

ске архитектуре" стоји иза пресудног учинка приписаног технолошким иновацијама (National Intelligence Council, 2008: iv).

Односно поузданим вредновано је опадање броја земаља младог становништва унутар "лука нестабилности". Држи се да сеже од региона Анда у Латинској Америци, продужава се преко подсахарске Африке, Блиског истока и Кавказа, и завршава у северним деловима Јужне Азије (National Intelligence Council, 2008: iv). Међутим, неколико држава премладог становништва неће бити у стању да измени убрзани прираст становника. Предвиђа се и разрастање набоја за сукобљавање у деловима ширег Блиског истока. Изузетно убрзане популационе измене и ширење убојних средстава могу долити уље на ватру ту неугашених сукоба.

Није одмерено вероватним да ће тероризам ишчилети до 2025. године. Наде су уложене у опадање његове пријемчивости. Стављене су на карте настављања економског раста на Блиском истоку и смањивања незапосленост омладине (National Intelligence Council, 2008: iv). Пронађено је да ширење технологија насиља може изродити опасности уколико их се домогну терористи (National Intelligence Council, 2008: iv). Вероватним је нађен разорни уплив неизмењене стопе незапослености растућег броја младих "премладих држава" какве су Авганистан, Нигерија, Пакистан и Јемен (National Intelligence Council, 2008: iv). Деси ли се ту да не дође до коренитог мењања прилика за упошљавање младих, неизбежним се сматра остваривање процене да ће њихова друштва бити зрела за упостојавање непостојаности и пропадање државе (National Intelligence Council, 2008: iv).

Вероватним је одмерен раст потребе да Сједињене Државе делују као регионални "равнатељ равнотеже" (регионал балансер) на Блиском истоку, иако ће друге силе ван региона – од Руске Федерације, преко Народне Републике Кине, до Индије –играти важнију улогу у уравнотежавању овог региона него данас (National Intelligence Council, 2008: iv). Сводно, изгледним је процењено умножавање прилика да терористи изведу нападе који ће однети велики број људских жртава. Растуће распрострањавање технологије и ширење програма употребе нуклеарне енергије, а могуће и нуклеарног оружја чини им доступнијом и ту врсту, поред хемијског и биолошког (National Intelligence Council, 2008: iv). Жестина и практичних и психолошких последица будућих терористичких напада изведених, најмање вероватно употребом нуклеарног оружја, неизбежно ће се увећати у глобално све повезанијем свету (National Intelligence Council, 2008: iv).

Прва пописана неизвесност, од које зависе исходи одвијајућих промена, односи се на тренутно непредвидиву изводљивост окончања преласка од употребе нафте и гаса на нове изворе енергије до 2025. године. Остваривање, у временском оквиру од сада до те године, унапређења складиштења енергије, и укључивање као енергената биогорива и "чистог угља" (National Intelligence Council, 2008: v) одређиваће хоће ли долазити до изненадних исклизовања са предвидљивих траса будућности, или ће се предстојећих година живети према "сценаријима без изненађења". Могуће последице раста или опадања цена нафте и гаса пресуђују колики ће степен моћи имати њихови главни извозници, Руска Федерација и Иран.

Даљи раст цена ових енергената увећаваће националну моћ тих главних извозника (National Intelligence Council, 2008: v). Руској Федерацији, у том случају, предвиђа се раст укупног друштвеног производа којим би стала уз бок Уједињеном Краљевству и Француској. Обрнуто, остварени прелаз на употребу нових енергената изазвао би незаустављиво обарање цена. Пад цена могао би бити ороз дугорочног опадања моћи главних произвођача нафте и гаса. Руску Федерацију и Иран, у том случају, опадање моћи могло би избацити из седла данашњих и глобалних и регионалних "играча" (National Intelligence Council, 2008: v).

Издвојена друга кључна неизвесност је брзина одвијања промена климе и непредвидљивост места која ће промене климе најтеже погодити (National Intelligence Council, 2008: v). Очекивана последица промена климе је вероватно погоршавање оскудевања у природним изворима. Оскудица воде одмерена је да ће бити најтежа од свих.

Хоће ли меркантилизам извести велики повратак, или ће глобална тржишта крзнути је неизвесност уврћена на треће место пописа будућних кретања за које се не могу поуздано превидети правци у временском оквиру до 2025. године. Догодили се обновљено окретање света ка национализму као извору благостања и раму управљања могуће је увећање ризика од надмећућих сучељавања великих сила (National Intelligence Council, 2008: v).

Редоследом побројана четврта неизвесност, хоће ли Руска Федерација и Народна Република Кина остварити напредујуће искорак ка "демократији" или не, остала је несавладива пројектантима будућности 2025. године. Остала је загонетка која их држи на "мукама" (National Intelligence Council, 2008: v). Последице ове неизвесности које су унели у рачун недовољне предвидљивости су и отписивање вероватноће политичког плурализма у Руској Фе-

дерацији, без оствареног економског оразличења, и поправљања околности за политичку либерализацију, али и вероватан растући национализам у Народној Републици Кини услед ширења средње класе (National Intelligence Council, 2008: v).

Неизвесност, под редним бројем 5 на сачињеном попису, била је да ли регионална страховања због Ирана који би имао нуклеарно наоружање могу бити сигнал за почетак трке у наоружању и покретач новог таласа милитаризације или не (National Intelligence Council, 2008: v). Издвојене могуће последице повремених сукоба "ниског интензитета" и тероризма који би се одвијао под "нуклеарним кишобраном" биле би увођење у ненамерну ескалацију и шири сукоб (National Intelligence Council, 2008: v).

Грозд посебно важних неизвесности образован је око непредвидљивости хоће ли шири Блиски исток постати постојанији, поготово хоће ли се упостојити Иран, да ли ће арапско-израелски сукоб бити мирно приведен решењу или не, и могу ли Европа и Јапан пребродити економске и друштвене изазове проузроковане, односно отежане демографијом или не (National Intelligence Council, 2008: v). Најбитнијом се у овом грозду неизвесност до 2025. године држи да ли ће глобалне силе радити са мултилатералним установама како би подесиле њихову структуру и деловање у преображеном геополитичком пределу или не (National Intelligence Council, 2008: v). Неотписиве уздрмавајуће последице, нађене у сваком од прављених сценарија будућности, умножавају изгледе за трусност.

Уколико би се обновио економски раст, остварио напредак у Ираку, а спор међу Израелцима и Палестинцима довео у луку мирног решења могли би се прибавити ослонци постојаности у региону нужни за ношење са ојачаним Ираном и глобалном заменим нафте и гаса новим енергентима (National Intelligence Council, 2008: v). Успешније повезивање (интегрисање) муслиманске мањине у Европи учинило би могућим проширење опсега производне радне снаге, а друштвена криза би била избегнута. Пропусти и у Европи и у Јапану, да се успешно понесу с демографским изазовима, могу водити њиховом дугорочном опадања (National Intelligence Council, 2008: v).

Најтежим последицама бременита је неизвесна будућност мултилатерализма. Процењено је да "силе у повоју", или силе у успону, увелико двоје према глобалним установама, и то не само према међу Међународном монетарном фонду, него и према Уједињеним нацијама. Показана двојност, ипак, се сматра отклоњивом. Решиле би се ње, саопштавају прогностичари, ако би постале

"већи играчи" на глобалној позорници (National Intelligence Council, 2008: v).

Очекивање да азијско повезивање може водити снажењу регионалних установа није укључило и истоврсно снажење НАТО-а, нити регионалних војних савеза. Могућим је нађено пре грубо отржењавајуће суочавање НАТО-а са изазовима тешког излажења на крај са растућим одговорностима деловања изван уговорне области, при опадајућим војним способностима европских чланица и слабећим традиционалним савезима (National Intelligence Council, 2008: v).

Тежишно кретање ка ширем распрострањању надлежности и моћи, које траје већ неколико деценија, виђено је у неизбежном убрзању. Настајања нових "глобалних играча", све тежи "институционални дефицит", могуће ширење регионалних блокова и унапређење снага недржавних делатника и мрежа издвојени су као подстрекачи убрзања (National Intelligence Council, 2008: x). Коначно се у предвиђањима праваца међународних односа суочило са чињеницама увелико настале слојевитости међународног система. Међутим, изостало је довођење обухвата закључка до пуног захвата.

Наглашавањем веће слојевитости наставља се избегавање увиђања да је систем држава, међународни систем, само једна од равни глобалног система. Јединице глобалног система су и недржавни делатници, и различито успостављене мреже сарадње, сарађивања и уверења. Признање да "међународну позорницу" заузимају разнородни делатници, који могу допунити снагу "остарелих установа", створених после Другог светског рата (National Intelligence Council, 2008: x) прати и подозрење према тој "свежој крви", "младим лавовима" глобалне политике. Недржавни делатници и различито успостављене мреже сарадње, сарађивања и уверења оптужујуће су осумњичени да могу сасвим раздробити међународни систем и онеспособити међународну сарадњу (National Intelligence Council, 2008: x).

Застрашивање разнолико разнородним сојевима делатника, обележених као доносиоцима опасности вероватног дробљења међународног система у наредна два десетлећа, нарочито под бременом све опсежнијих прекограничних изазова међународној заједници (National Intelligence Council, 2008: x), употребљено је за избијање из мишљења допустивости њиховог укључивања у управљање глобалним пословима. Искључивање ових врста делатника из управљања, и спречавање помишљања на успостављање нових начина споразумног одлучивања и нових структура глобалне вла-

давине, сазнајно су извршени за рачун одржања националних држава, великих и малих, јаких и слабих, моћних и немоћних, у седлу главних управљача глобализованим светом.

Процењено је вероватним да нове силе у повоју, Бразил, Руска Федерација, Индија и Народна Република Кина (BRIC) неће довести у питање међународни систем како су то у XIX и XX веку учиниле Немачка и Јапан (National Intelligence Council, 2008: x). Није пропуштена допуна у процени ће се то десити иако се оне неће "позападњачити". Растућа геополитичка и економска тежина обезбеђује им довољан степен слободе за подешавање политика и економских деловања без подлегања опонашању норми Запада (National Intelligence Council, 2008: x). Мада већ очит, понавља се суд како ће уздижући се у моћи настојати да сачувају политичку слободу "маневрисања" допуштајући другима да изнесу терете бављења проблемима "тероризма, промена климе, ширења наоружања, и енергетске безбедности" (National Intelligence Council, 2008: x).

Постојећим вишестраним установама предвиђени су тешки дани. Истиче се да су гломазне и троме, направљене за другачији геополитички поредак. Испоставља се упутство да се све вишестране установе сведу на скуп насталих после Другог светског рата и то суштински по "америчком плану". Највеће проблеме прилагођавања измењеним околностима и потребама непорециво имају Уједињене нације, Међународни монетарни фонд, Светска банка и НАТО. Све мултилатералне установе данас не пате од те бољке. Вишестране установе, створене по "америчком плану", заиста се тешко могу брзо престројити за предузимање нових "мисија, прилагодити измењеном чланству, и увећати своја средства" (National Intelligence Council, 2008: xi).

Друге врсте мултилатералних установа и регионалних и међурегионалних, настале према другачијим плановима, нису уопште оптерећене тим невољама. Европска унија, ма колико била подложна кризама, институционално је предузетна, гипко престројива и у стално одржаваној "форми" подешавања новим захтевима деловања у мењајућој средини. Потврђује то и успостављање оцелољеног дипломатског система Европске уније, иако ова творевина није држава (Stefanović-Štambuk, 2010).

Невладиным организацијама, усредсређеним на посебна питања, оспорена је – упркос признању да ће све више бити "део предела глобалне владавине" – способност, чак и када су умрежене, да буду учинковите у изменама уколико им мањкају потпоре усклађених настојања вишестраних установа, или влада националних др-

жава (National Intelligence Council, 2008: xi). Најнетачнија изречена процена тежишног правца међународних односа до 2025. године је да ће међународним организацијама управо напори за што већим укључивањем новијих сила, што је извод и исказ њиховог ницања, отежати бављење прекограничним изазовима (National Intelligence Council, 2008: xi). Највећа врлина међународних установа да оснажују демократију и споразумно деловање изобличено је представљана као њихова највећа мана. Наводно поштовање опречних гледишта држава чланица и даље ће обликовати скучене или прешироке "дневне редове" организација и ограничавати врсте решења које могу покушавати да пронађу (National Intelligence Council, 2008: xi).

Шири азијски регионализам нађен је изводљивим до 2025. године. Придружене су му глобалне последице (National Intelligence Council, 2008: xi). Пронађеној могућности да искри, односно подупируће ојача правац кретања ка образовању три трговинска и финансијска "грозда" (clusters) која постају тобожњи блокови – Северна Америка, Европа и Источна Азија (Национал Интелигенце Цоунсил, 2008: xi) – посветило се као припремању за будуће невоље. Прва од умишљених невоља била би да установљење ових, тобож блокова утиче на способност постизања будућих глобалних споразума Светске трговинске организације. Одсуство регионалне сарадње у Азији признато је као рђав развојни правац. Могло би довести до надметања Кине, Јапана и Индије за природне изворе, попут енергије (National Intelligence Council, 2008: xi). Цена за избегавања таквих надметања, коју прави шира азијска интеграција, прихваћена је као неминовна. Неумитним је увршћен трошак мирења са последичним надметањем регионалних грозодва у постављању стандарда прекограничних производа информационе технологије, биотехнологије, нанотехнологије, права интелектуалне својине и осталих задавања величина "новој економији" (National Intelligence Council, 2008: xi).

Завршно, није се у глобализованом свету могло избећи сучавања са губитком водеће улоге националне државе и надмоћи међународног систем, система које су створиле за себе. Признаје се да је у неизбежној слојевитости, како се умањивањем суштинске измене предочавају размере делатништва осталих у управљању глобалним пословима, усађено ширење "политичких идентитета" (National Intelligence Council, 2008: xi). Преклапање улога националних држава, вишестраних установа и недржавних делатника предвиђа се да ће водити успостављању нових мрежа друштвености и поновном откривању заједница (National Intelligence Council,

2008: xi). Последица преклапања и умрежавања је да један једини политички идентитет неће бити преовлађујући у већини друштава до 2025. године (National Intelligence Council, 2008: xi). Мреже подигнуте на религијским уверењима могу постати најбитније мреже и имати, у целини, моћнију улогу од својих световних парњака у бављењу мноштвом прекограничних проблема од заштите животне средине до неједнакости (National Intelligence Council, 2008: xi).

ПРЕДВИЂАЊЕ БУДУЋНОСТИ КАО ЛОБИРАЊЕ ЗА ДЕГЛОБАЛИЗАЦИЈУ

Бесповратни презир глобализације, због учинака процеса стављаних међу препознатљиве саставнице њене "марке", догодио се пре избијања глобалне кризе октобра 2008. године.

"Deglobalizatori" су најстаменији противници мултилатералног изласка из глобалне кризе. Постојеће вишестране (мултилатералне) установе одреда осуђују као њене изазиваче. Мултилатерализам, стога, одбацују као средство, пут, начин изласка из кризе. Сигурни су да узрок проблема не може бити употребљен за тражење његовог решења. Поборници деглобализације, изашавши на опречну страну мишљења будућности од већине, довели су у питање разборитости институционализације међународне сарадње у свим областима – мултилатерализам у целини, а не тек ваљаности улога појединих међународних установа или управљачких учинка неких од њих – и пре избијања глобалне кризе 2008. године.

Данашње вишеструке кризе један од водећих критичара глобалног капитализма, годинама посвећен смишљању другачијег живота, Волден Бело (Walden Bello), филипински социолог, уз остале своје јавне ангажмане, нашао је зачетим у самом семену и начину развитка система глобалне економске владавине (Bello, [2002] 2006: 1). Лакоћа којом признаје вредносну неопредељеност "лепе" речи владавина у значењу – непримећено неприхватљивом и страном главнини зато што је поједностављујућа поштапалица – "функционисања институција... које спадају под заглавље мултилатералних установа", одвела га је у олако свођење свих постојећих мултилатералних установа на Групу осам најразвијенијих држава (Г8), групу такозваних Бретон Вудских (Bretton Woods) установа и Светску трговинску организацију (World Trade Organization – WTO).

Заблудно је Бело (Bello) поистоветио вишеслојне структуре међународног, светског, и глобалног мултилатерализма са тек исеч-

ком, и то једне од структура владиних међународних организација и једним обликом вишестраног преговарачког процеса осам држава. Отуда му је, по поједностављеном укусу, био подеснији опис њихове улоге. Издвојеним установама уписана је улога "одржавања хегемоније система глобалног капитализма и обезбеђивања првенства држава и економских интереса којима је на корист" (Bello, [2002] 2006: 1).

Бело је пробрао, на тој мисаоној поставци, опредељење да нађе "алтернативе", алате разлагања система глобалне економске владавине. Употребљавајући их у "демонтажи" открио је да тај систем, средином девете деценије прошлог века, запада у кризу. Подцртану "кризу мултилатералних установа", у којој су код њега завршиле све мултилатералне установе – а не само установе система глобалне економске владавине, нити још тачније оне четири које је претходно избацио у владавинско прочеље – привезао је за обухватнију кризу легитимности. Криза легитимности која је погодила "систем глобалног капитализма", према његовом налазу, најочитије се испољила "растом моћног покрета који се сучелио са представницима великих сила, великих корпорација и мултилатералних организација од града до града, од састанка до састанка" (Bello, [2002] 2006: 1).

Стављајући без премишљања такозвану "битку у Сијетлу" у врх "најисторијских" збивања у заподевеној борби (Bello, [2002] 2006: 1) упустио се у правдања "кратког предаха борбеног деловања тог значајног глобалног делатника" (Bello, [2002] 2006: 1) до поновног окупљања мноштва незадовољника приликом састанака на врху (самита) Европске уније, тачније састанка Европског савета у Барселони, почетком марта 2002. године, и нешто ранијем масовном одзиву, током рада Светског друштвеног форума (World Social Forum – WSF). Кратко укопавање у месту отпора и борбе ставио је на терет терористичким нападима 11. септембра 2001. године у Сједињеним Америчким Државама. Повратак покрета отпора глобалном капитализму на трасу борбе изазива задовољство код Бела (Bello). Поновна улична окупљања ведрила су му чело зато што су развејала олакшање власти да су отпора решиле, а рачунице коментатора, које су га отписале као важног "глобалног делатника", помрсиле.

Једна криза није била довољна у овом прекопавању мноштвене "кризности" глобалног капитализма. Наређао је Бело под њен свод пресецајуће сплитање шест криза. Првој од њих, "кризи мултилатерализма" (Bello, [2002] 2006: 2), претходно представљеној као изданку обухватније "кризе легитимности", придружене су

остале овим редом. Криза "неолибералне визије и поретка" убачена је као друга. "Корпорацијска криза" сврстана је као трећа. Четврта је криза "система војне хегемоније". Криза "либералне демократије" нашла се на петом месту. Шеста, закључна на направљеном попису, била је криза "глобалног система производње" (Bello, [2002] 2006: 2).

Попут бројних посматрача охрабрених да се упосле узимањем "мера" зала капитализма, када му лоше крене, Бело (Белло) се обрео на задатку стављања личног печата његовој рђавости славодобитно говорећи о "постању нове тржишно вођене глобалне економије" (Bello, [2002] 2006: 2). Направиле су је, као главни предузетници капиталистичке економије, транснационалне корпорације – неизбежно из оваквог угла мишљења оцрњене – узјахавши пробоје информацијске технологије преко граница застарелих превазиђености, после звучних сломова "социјалистичких економија Источне Европе" (Bello, 2006: 2). Пострадала је, под сечивом Белове бритве анализе капитализма, уз транснационалне корпорације, као врховно отелотворење "слободе тржишта" – захваљујући којој располажу надмоћном способношћу остваривања најделотворнијег споја тла, рада, капитала и технологија – и Светска трговинска организација (World Trade Organization – WTO). Званично установљена 1995. године, као институционално језгро дугим преговарачким процесом обликованог режима светске трговине, WTO је примила ударце критике због тврдњи поборника глобализације да ће обезбедити правне и институционалне "скеле" новој глобалној економији.

Штетно у стварању WTO, као трећег стуба светилишта "новог економског поретка", чија су ранија два системска стуба имала јасно подељене послове – први, Међународни монетарни фонд (International Monetary Fund – IMF) да подржава све слободнији оптицај капитала, а други, Светска банка (World Bank – WB) да надвијена над земљама у развоју надзире одвијање њиховог преображаја путањама слободног тржишта и будно мотрећи управља њиховим обједињавањем у глобалну економију – Бело (Bello) открива у првенству начела слободне трговине. Узео је да је само начело на коме је утемељена ставља у службу ороза економског процеса који ће тобож донети највеће добро највећем броју. Истина тог глобалног система заснованог на оваквим правилима опречна је хвалоспевима заговорника глобализације који да дижу у "небо".

Неистинитим хвалоспевима, и нетачним објавама превазиђености националне државе, Бело (Bello) је одмерио да су се највише окористиле Сједињене Америчке Државе. Прогласивши САД

највећим "профитером" глобалног поретка после Хладног рата, оголио је начин на који су се домогле несравњивих користи. Споразуме постигнуте у оквиру Светске трговинске организације приковао је на стуб срама као главни механизам истурања монопола предузећа ове државе, уместо службено заговаране слободне трговине. Интел (*Intel*), Мајкрософт (*Microsoft*) и Монсанто (*Monsanto*) ушанчили су се, према тврдњама Бела (Белло), на врху не због немерљивих постигнућа, него због монопола оствареног захваљујући Споразуму о трговини везаној за права интелектуалне својине (Trade Related Intellectual Property Rights Agreement – *TRIPs*). Учврстивши, посредством ТРИПС, држање новина у високој технологији у рукама водећих америчких фирми, Сједињене Државе су са Европском унијом, као најозбиљнијим такмацем, извеле, путем Споразума о пољопривреди (Agreement on Agriculture) установљење "система монополизваног надметања за тржишта осталих земаља" (Bello, [2002] 2006: 3) у интересу својих пословних јединица у тој области.

Азијска финансијска криза, која је у очима многих најозбиљније погодила америчке такмаце, показала је, наглашава Бело (Bello), себичност Сједињених Држава. Оптужио је САД да нису ни покушале да пруже појас за спасавање економијама у овом региону. Уместо подстицања политика које ће спречити кризом изазвано "грчење" азијских привреда, Сједињене Државе, наставља Бело (Bello) своју оптужницу, употребиле су Међународни монетарни фонд. Деловањима Међународног монетарног фонда размонтирале су подигнуте стурктуре државног подупирања капитализма у Азији. Учиниле су то сматрајући их непробојним препрекама уласку добара и улагања транснационалних предузећа, направљених америчким капиталом. Ове пословне јединице жестоко су биле незадовољне немогућношћу да узму и уживају комад "азијског чуда" (Bello, [2002] 2006: 3).

Бело (Bello), у позадини подршке САД политикама Међународног монетарног фонда, Светске банке, и Светске трговинске организације, разоткрива њихово грабљење за присвајање највећих могућих геоекономских и геостратешких предности, а не истрајну борбу из уверења да слободна трговина наводно проширује добити за све (Bello, [2002] 2006: 3).

Укупни мултилатерализам после Другог светског рата пострадао је под оштрим сечивом Беловог разлагања. Прогласио је мултилатерализам најпожељнијом америчком стратегијом прикривања остваривања себичних националних интереса (Bello, [2002] 2006: 3). Све такозване Бретон Вудске установе, плус Уједињене

нације, плус Групу седам (Г7) срезао је на пуки оквир обезбеђивања "хегемонског предводништва" САД (Bello, [2002] 2006: 3). Чињенице које су показивале супротно одбацио је. Истурио је тврдње да су Сједињене Америчке Државе, без оклевања, прибегавале једностраном деловању када су им се те установе нашле на путу. Неодрживост истовремене тачности и доказа да су мултилатералне установе само механизам који су створиле САД, за покривање своје надмоћи и врховне владавине светским пословима, и доказиваног повременог отимања тих наводних пуких "шрафова" спровођењу воље творца, Бело (Bello) покушава да "измири".

Покушава да се измигољи из логичке ступице навођењем да су подстреци мултилатералном деловању Сједињених Држава нестали, ишчезавањем совјетског такмаца, од почетка девете деценије прошлог века. Уколико су се вишестране установе као дела међународног институционалног стваралаштва САД отргле с ланца послушности стајући им на пут остварења себичних интереса онда је раније, ипак, због претрајања тих мултилатералних установа морала у њима постојати или већа америчка прилагодљивост интересима других – могуће условљена потребама прикупљања и држања на окупу широког круга привржених својој страни у Хладном рату – или су и пре управо оне чиниле остале државе удружено моћнијим у одупирању америчкој премоћи.

Највише "пострадао" у Беловом (Bello) извршеном нападу на мултилатерализам није извучени институционални трио, мултилатерални структурни треножац "глобалног капиталистичког система". Најгоре су прошле Уједињене нације. Њих је обележио најупечатљивијим изданком амерички инструментализованог мултилатерализма. Схватајући међународну политику као игру "жмурке" – заклањања једностраног деловања САД кринком ове или оне мултилатералне установе – Бело (Bello) се јуначно окомио на Уједињене нације. Уверен је да највећи, од свих почињених грехова те "скривалице" америчког самовољног чињења, представља покриће пружено Сједињеним Државама за политику изоловања Ирака (Bello, [2002] 2006: 3). Витлање покудама на Уједињене нације због "смртних грехова" почињених у служби прикривања америчких интереса, Бело (Bello) саопштава у истом даху с навођењем чињенице о љутитости републиканске власти САД на то "светско тело" што није усрдно ничице пало пред америчком политиком, због чега се "осветила" одбијањем да буџету Уједињених нација уплаћује чланске обавезе.

Како је могуће стављати једнако на исти тас, а не на други, мерене рђавости мултилатерализма и прибегавање Сједињених

Држава једностраном заобилажењу Уједињених нација у широком луку, када процењују да ту не могу добити сагласност за оно што желе, и окретање неупоредиво "питомијим" установама према интересима које имају? Бело (Bello), потребан део веродостојности у исказници истинољубивости свог "напредњаштва" претходно прављеним противречностима испоручених критика на рачун мултилатерализма, намирује њихову пријемчивост на разним странама незадовољним Уједињеним нацијама. Између осталих страна, и оних незадовољних што УН нису предупредиле да САД чине што им је воља. Чуде изречене оптужбе пред потоњим изјашњењем да су САД посегле за НАТО-ом као покрићем "бомбардовања Југославије током Косовског сукоба 1999" (Bello, [2002] 2006: 4) када су увиделе да би им Уједињене нације одбиле послушност уколико покушају да њима заогрћући се прикрију своје интересе и циљеве.

Прикључивање Руске Федерације Групи 7 (Г7) и њено преименовање у Групу 8 (Г8) није дало да се овај структурни облик мултилатерализма олако стави у исти кош где је завршио "економски трио" вишестраних установа и Уједињене нације. Када је 1975. године започело усклађивање економских политика индустријски најразвијенијих држава, и удружено доношење одлука, најпре у областима економије, образован је мултилатерални преговарачки процес као подлога нове структуре назване Група 7 (Г7). Зашто су током оба председничка мандата Џорџа Вокера Буша (George Walker Bush) Сједињене Америчке Државе све чешће саме бирале свој пут и упуштале се у једнострано деловање које их је доводило у нескривене сукобе са осталим члановима групе око готово сваког неодложно важног, "горућег питања" од забране нагазних мина, преко промена климе и ракетне одбране до "измирења две Кореје" (Bello, [2002] 2006: 4)? Одговора нема. Има у продужетку нападања оштрог одбијања САД да тешким мукама састављен споразум о ношењу са климатским променама ратификују. Одбијање ратификације Кјото протокола обележено је врхунцем једностраног деловања САД и најнижом тачком мултилатерализма.

Годишњи састанак на врху Г8 јула 2001. године привукао је 200.000 незадовољника из Европе и света у Ђенову тим наметаним "неолибералним оквиром" (Bello, [2002] 2006: 4) испуњеним претежно "америчким унилатерализмом" (Bello, [2002] 2006: 4). Очекивања да ће мултилатерализам бити обновљен после 11. септембра 2001. године због настојања Сједињених Држава да саставе "глобални војни савез против тероризма" (Bello, [2002] 2006: 4) брзо су поткопана. САД и Европска унија напеле су се у новембру 2001. године да сарадњом спасу четврти Министарски састанак

Светске трговинске организације од западања у расуло слично трешем у Сијетлу. "Романса" усклађивања ове две стране, САД и ЕУ, била је кратког даха. Тадашњи председник САД, Буш, и његова администрација хитро су се вратили у једнострану форму" (Bello, [2002] 2006: 4) за само неколико месеци.

Одбијање САД да приступе тек образованом Међународном кривичном суду није било врхунац, него почетак обнове америчког једностраног деловања. Могуће је да су многи били изненађени потоњом решеношћу власти САД да не обнове Уговор о антиракетној одбрани, постигнут преговорима вођеним са Совјетским Савезом 1972. године, но таква решеност морала се очекивати. "Зашто је тако?", питање је које критичари Сједињених Држава, као "ствараоца" и "гонича" нападаног глобалног капиталистичког система пажљиво избегавају, иако проницљиво и лепорекло описују појавну страну његове кризе, слично начину на који то чини Бело (Bello).

Једнострано деловање САД и њихово "безочно" руковање "мултилатералним механизмима" као полугама остваривања "хегемоније" (Bello, [2002] 2006: 4) везано је у нађену кризу легитимности неолибералног поретка. Бело (Белло) види да је криза легитимности потекла из тог извора. Према његовом датирању и овај извор прорадио је средином девете деценије прошлог века. Међутим, делегитимисање мултилатерализма "поткопаног" америчком једностраношћу и злоупотребама, прво проглашен извором из ког је потекла криза неолибералног поретка, престао је, у половини наредне реченице, да то буде. Није био ни једини, нити најважнији, већ огољено проширење сазнања да "глобални неолиберални режим, подигнут на слободној трговини и слободним тржиштима" (Bello, [2002] 2006: 5) више није у стању да покрије обећано. Испада да су неостварена неолиберална обећања добробити неупоредиво битнији извор губљења легитимности на њима подигнутог поретка поретка од мањкавог мултилатерализма.

Није ни пре било непознато да "тај систем не може створити напредак за све" (Bello, [2002] 2006: 5). Био је у стању, наставља Бело (Белло), да направи једино причин о напретку за све и свакога. Испомоћ том привиду пружале су високе стопе раста и напретка у неколико "енклава светске економије, попут Источне Азије" (Bello, [2002] 2006: 5). Растуће глобално сиромаштво и неједнакост покривао је привредни успон тог дела света, током осме деценије прошлог века. Сликан је узорном мером развоја чији је гонич тржиште. Нити је тржиште водило раст овог дела света, нити се то могло сакрити "дугог врелог лета" 1997. године (Bello, [2002] 2006:

5). Крахови азијских привреда изнели су на светло дана стварне стране лица неолибералне доктрине и праксе.

Повлачење "за уши" такозваног побратимског капитализма, као кривца за тадашњи финансијски слом, није могло сузбити избијање на површину стварних узрока. "Ослобађање спекулативног капитала из узди уређења" (Bello, [2002] 2006: 5) изазвало је рушење економске грађевине. Притисак Међународног монетарног фонда откривен је као првенствени покретач тог искакања. Уследили су огорчени напади на ову ту међународну финансијску установу. Неувиђено су јавно преиспитивани "драконски програми" које је наметала азијским привредама, изазивајући, најпре, убрзавање "економског грча" да би, потом, правила "пакете" од више милијарди долара за спасавање не привреда захваћених кризом, него "страних банака и улагача који су шпекулисали" (Bello, [2002] 2006: 5).

Један од учинака азијске кризе био је помно стављање под лупу улоге Међународног монетарног фонда. Оно што је својим деловањем починио у Источној Азији одмотало је довођење у питање програма "структурног прилагођавања", наметаних претежно у Африци, Јужној Азији и Латинској Америци током осме деценије прошлог века. Свуда где су ти програми примењивани дешавало се слично ономе што је задесило Источну Азију. Коначно је схваћено да су уместо побољшања ту настала "погоршања стагнације, проширивања неједнакости и продубљивања сиромаштва" (Bello, [2002] 2006: 5) била дела натурених програма структурног прилагођавања Међународног монетарног фонда.

Одроњавање легитимности Међународног монетарног фонда, покренуто азијском финансијском кризом, надмашила је, процењује Бело (Bello), драма губитка "симболичког капитала" Светске трговинске организације. Задовољство стварањем ове организације 1995. године потамнело је многим владама, заједницама и друштвеним покретима, подсећа Бело (Bello) увиђање да су "потписујући за WTO њихове владе ставиле потпис на повељу корпоративне власти" (Bello, [2002] 2006: 5). Потписани "пакт" са "врагом" однео је шалу. Трговина је стављена изнад једнакости, правде, заштите животне средине, "практично свега другог што им је било срцу драго" (Bello, [2002] 2006: 6).

Владе многих земаља у развоју заиста су почеле да процењују како су потписима на споразуме Светске трговинске организације отписале своја "права на развој", како подвлачи Бело (Bello). Тачно је, и до данас, да се Светска трговинска организација није вратила у институционалну сређеност. Није повратила ред не само због "битке у Сијетлу", крајем новембра 1999. године, коју

су припадници глобалног друштва повели на улицама овог града против "дневног реда" трећег Министарског састанка. Није у стању да поспреми свој неред због открића многих влада да им њен мултилатерализам може омогућити да преговорима поврате раније "отписана" права. То Бело (Bello) не увиђа. Уколико и увиђа, то не помиње. Није му уклопиво у скројени заплет потребне приповести о кризи мултилатерализма.

Светска банка није могла избећи извођење пред палбу вода постројених критичара. Нападана, с лева и с десна, завршила је 2000. годину под "оптужбом" за безнадежну безначајност у ношењу са задатком искорењивања сиромаштва (Bello, [2002] 2006: 6).

Плодови баражних ватри напада уродили су непобитно новим речником мултилатералних установа. Језик тог времена врвео је изразом "реформа мултилатералног система". Група 7 истурила се као најмоћнији поборник реформе мултилатералних установа, избачене у прочеље неодложних послова. Очекивања да се пошло стазама промена хранили су опрости дугова и говорење о "новој глобалној архитектури, реформи структура одлучивања WTO и Бретон Вудских установа" (Bello, [2002] 2006: 6). Правећи пресек после пола деценије од обећања 2000. године Бело (Bello) закључује да се ни политике, ни структуре тих установа нису ни "за јоту" промениле.

Скупљене потврде о произведеном нараслом обиму глобалног сиромаштва, неједнакости и одсуству икаквог раста најмање развијених земаља ободриле су критичаре глобализације, откада је и најразвијенијим земљама кренуло лоше, на доказивање да је толико хваљена предност међузависности упечатљиво погубна (Bello, 2009). Покушаји да се свет сачува од суноврата окренути су изричитојем захтевању кидања међузависности као главног преносника економске кризе и пропасти. Данас се, више него раније, чују гласови да је "лек" за глобалну кризу раскидање финансијске и трговинске међузависности која не преноси напредак светом, него је шири планетом чинећи да је неукротива свим другим предлаганим решењима.

"Деглобализација" је израз у оптицају који се сада и слуша, и напада. Волден Бело (Walden Bello) име је и презиме коме се приписује мисаоно очинство деглобализације (Bello, 2002, 2006). Једнима је она спас. Другима је зловољна критика идејних противника капитализма. Бело (Bello) пориче тачност негативности развитака називаног деглобализацијом. Брани се да су видљиви само жрецима идеологије слободног тржишта, попут *Економиста* (The Economist) на чијим штампаним и електронским страницама је 19.

фебруара 2009. године освануо текст "Анатомија такозване 'деглобализације'" (The Economist, 2009).

Заподенута деоба мишљења око изласка из садашњих невоља или деглобализацијом или реглобализацијом додаје још "уља на ватру" мисаоним трагањима за излазима из глобалне кризе. Бело (Bello), покушавајући да деглобализацију представи као прилику, нуди уверења у добронамерност ове "свеобухватне парадигме". Јемчи да је, уколико има удела у њеном стварању како се терети, срочена, пре скоро једне деценије, ради замене "неолибералне глобализације" када су се увелико читовали сви јади, притисци, напетости и опреке које је изродила (Bello, 2009). Тада је састављена као другачија "парадигма" живота за земље у развоју.

Мада је смишљена парадигма ограничене "географије", Бело (Белло) прихвата да није лишена смисла ни када се ради о "средишним капиталистичким економијама" (Bello, 2009). Tvrdi da је циљ "деглобализацијске парадигме" искорачивање из економије тесне учинковитости. Њено кључно мерило је смањивање трошкова по јединици производње увезано са ремећењем друштвене постојаности и одрживости животне средине, уведено у рачунцијски кошмар рачуноводством вођеног живота. Тако оштрим опаскама излагао ју је Џон Мајнард Кејнс (John Maynard Keynes). Деглобализатори у његовој мисли "пишу" себи родни лист доказујући "педигре" својој мисаоности. Надградњу "финалитета" деглобализације замислима делотворне економије тврде да баштине од Карла Полањија (Karl Polanyi). Наводно их је надахнуо његов смишљени "велики преображај" остварен "обновљеним усађивањем" економије у друштво, уместо гоњења друштва економијом, ојачан друштвеном солидарношћу која потчињава пословање тржишта вредностима једнакости, правде и заједнице "ширењем сфере демократског прављења одлука" (Bello, 2009).

Нормативизам, садржан у овим замислима, површно посматран налик је предлозима космополитских нормативиста. Деглобализатори се залажу за охрабривање различитости. Одбијају и да модел "једне величина", како неолибералног, тако и бирократског централизованог социјалистичког кроја, паше стасу сваког друштва. Насупрот дисфункционалности и разбијању постојаности, изазваних стискањем сваког у једнообразност, заговарају само "природност" шароликости. Свет није тиме расут. Држе га на окупу постојећа прихваћена начела "алтернативне економије". Већ се сматрају искована борбама против две истоврсно пропале економије и њиховим критичким разматрањима. Једна пропала економија је неолиберална. Друга пропала је она централизована соци-

јалистичка. Свако друштво, зависно од својих вредности, дамара и избора стратегија непосредно исказује претходно оцртана начела "алтернативне економије". Оваквом обновом комунитаризације, свако друштво суштински напредује враћањем у "пећину" самодовољности за вршење преображаја. Тиме на видело избија преломно место отпадање деглобализатора од космополитског нормативизма.

Уверљивије се мимоилажење са космополитским нормативизмом види залажењем у "анатомију" парадигме деглобализације. Пажљивим разгледањем једанаест носећих стубова приказује се некосмополитска нутрина деглобализације. Уосталом, у свој моту, уверени да ће данас изазвати трзање праве жице огорчености повређених кризом, деглобализатори стављају Кејнсове речи о срчаном разумевању за све који су, на врхунцу Велике кризе тридесетих година прошлог века, били склони свођењу на најмању меру економске уплтетености са другим народима, и противни њиховом увећању јер су "идеје, знање, уметност, гостопримство, путовања све ствари које, по својој суштини, и треба да су међународне. Но, добра нека буду домаћег порекла, увек када је то разумно могуће и погодно, а, изнад свега, нека финансије првенствено буду националне" (Bello, 2009).

Трагедија међународне политике, трагедија светске политике, трагедија глобалне политике рођена је оваквим писањима. Гутали су их извођачи промена који су, бирајући мање зло, правили веће. Решења, по узору на она позивана у мисаоном родослову деглобализатора, довела су до два светска рата. Кидање веза међу супружницима који се не трпе плаћају не само траумама, већ и животима, њихова деца. Истина је да ниједна криза у коју је човечанство ушло није могла бити разрешена смањивањем међузависности. Уколико се таквим решењем сматрају међународни ратови, који су следили оваквим пословима, онда је извесно да решење за данашњу кризу мора искључити умањивањем међузависности. Садашња болест мора се лечити једино повећањем међузависности. Ушли смо заједно у њу и само заједно можемо наћи решење да из ње изађемо. Прваци у бежању са брода који тоне најчешће се спасавају својим бегом.

Опширније од наводног људског створитеља који је за свеукупно човечанство саставио десет заповести, али сажетије од "14 тачака" творца првог либералног поретка за цели свет Вудра Вилсона (Woodrow Wilson), а слично броју теза пропагатора делатне филозофије промене укупног капиталистичког света Маркса (Marx), Бело (Bello) и његов мисаони кружок деглобализатора по-

дике алтернативу постојећој глобализацији на једанаест (11) стубова.

Мисаона сојеница деглобализације, пре него утврда парадигме, прво је ослоњена на налог да производња за унутрашње (домаће) тржиште поново мора постати привлачно средиште (центар гравитације) привреде, уместо производње за извоз на инострана тржишта (Bello, 2009).

Други стуб треба да деглобализацију учини пријемчивом. Зато га пропагандно осовљује начело субвенционисаности. Тражи се да то начело буде утиснуто у економски живот. Деглобализатори саопштавају како се то постиже охрабривањем производње добара на нивоу заједнице, уколико се може извести по разумним трошковима ради њеног очувања, и на националном нивоу (Bello, 2009). Насилну угураност нормативно омиљеног начела субвенционисаности показује увлачење те "рачунициске кошмарности рачуноводства" и када је тржиште као проценитељ трошкова избачено.

Трећи стуб "парадигме деглобализације" је трговинска политика. Предложено је да се квоте и царине користе за штићење месне економије од разарања робама корпоративно покриваних вештачки ниских цена (Bello, 2009).

Четврто, индустријску политику, укључујући државну новчану подршку, царине и трговину, обавештава Бело, треба користити за оживљавање и јачање сектора производње (Bello, 2009). Пети градивни стуб замисли деглобализације је спровођење дуго одлаганих мера правичне прерасподеле прихода и земље, укључујући и реформу градског земљишта, јер може створити живо унутрашње тржиште које би служило као кота економији и месној производњи финансијских средства за улагања (Bello, 2009).

Шести градивни стуб је скидање нагласка са развоја, а стављање нагласка на подизање квалитета живота, и увећавања до врха равноправности ради смањивања неуравнотежености животне средине (Bello, 2009).

Седми стуб алтернативне глобализације, према "парадигми деглобализације", јесте охрабривање и у пољопривреди и у индустрији развоја и ширења технологије сродне животной средини (Bello, 2009).

Стратешке економске одлуке без препуштања било тржишту, било технократама је осми стуб "алтернативне глобализације" деглобализатора. Предвиђа проширивање опсега демократског

прављења одлука у економији тако што ће животна питања, попут развијања одређене индустрије или њеног гашења, намењивања дела државног буџета пољопривреди и слична, постати предмет демократске расправе и избора (Bello, 2009).

Девети стуб је грађанско друштво. Деглобализатори задужују грађанско друштво да постане будни стражар на бранику непрестаног праћења и надзирања приватног сектора и државе, и заговарају установљење таквог процеса контроле (Bello, 2009).

Десети стуб објумљује преображавање целине својинских односа у "мешовиту економију", укључујућу за кооперативе заједнице, приватна предузећа и државна предузећа, а искључујуће за транснационалне корпорације (Bello, 2009).

Једанаести стуб, заправо деглобализаторима најбитнији, јесте замена централизованих глобалних установа попут Међународног монетарног фонда и Светске банке регионалним установама управљеним, не на слободној трговини и покретљивости капитала, већ на начелима сарадње и "превазилажењу логике капитализма", сагласно речима Хуга Чавез (Hugo Chavez) којима је предочио суштину Боливарске алтернативе за Америке (Bolivarian Alternative for the Americas – ALBA) (Bello, 2009).

Сви који се сећају самоуправног социјализма, или су га проучавали, не морају посезати за речима Хуга Чавеза да би проникли у суштину носећих замисли "алтернативне глобализације" деглобализатора.

СМЕЛО ПРЕДВИЂАЊЕ УМРЕЖЕНОГ СВЕТА

Правци корених промена међународних односа нађени су у успостављеном сарађивању (колаборацији) без надређености и подређености (Tapscott, Williams [2006] 2008). Мени умреженог свет, састављен сарађивањем без хијерархија, оборио је раније издељености. Нема више деоба на потрошаче и произвођаче. "Састварањем" добара и услуга, такозваним "прозумирањем" (*prosumption*) напушта се тескобна подређеност купаца произвођачима крајњих производа и крајњим производима.

Поред тога што су потрошачи састварањем производа и услуга данас престали да буду конзументи и постали "сазумент" (*prosumers*), новим технолошким могућностима општења и споразумевања свет је повезан као ново место, нови простор сарадње. Бујица

дијалога и расправа, омогућених употребом технологија "блогова" (*blogs*), "викија" (*wikis*), ћаскаоница (*chat rooms*), личног емитовања (*personal broadcasting*), сводно названих "блогосфером" (*blogosphere*), уз претходно сарађивање корисника у прављењу роба и услуга, ослободила је будућност новог пословног обрасца.

Пређашњи свет у сржи мења упрезање масовног сарађивања ради стварања стварне вредности за све његове учеснике као темеља будуће ослобађајуће економије – "викиномије" (*wikinomics*) (Tapscott, Williams [2006] 2008). Поред напада на глобализацију, сада је у моди на "идеагори" (Tapscott, Williams [2006] 2008) глобално повезано човечанство. Парафразе речи Оскара Вајлда, како свет на чијој мапи нема места за утопију није вредан људског живота, стичу вредност. Могуће је баш на овај начин видети смело заговарање да у ничућем "умреженом свету" (*networked world*) XXI века који постоји "изнад државе, подно државе, и кроз државу" (Slaughter, 2009: 95) Сједињене Америчке Државе уживају јасно бритку оштрицу предности. Предност се огледа у могућности да буду држава са највише повезаности која је "средишњи играч" у стању да постави "глобални дневни ред и откључа приновљења и одржив раст" (Slaughter, 2009: 95).

Ен-Мари Слотер (Anne-Marie Slaughter), блиставо академско име Универзитета Принстон, и нови интелектуални гуру планирања америчке политике у Државном секретаријату САД, држи да је таква предност укореењена у демографији, географији и култури Сједињених Америчких Држава. Малобројно становништво, поредбено тек 20-30% становништва Кине или Индије, за Слотерову је погодност САД. Најпре, олакшава Сједињеним Државама да развију и остваре добит увођењем нових енергетских технологија. Разнородност становништва, према њеним очекивањима, омогућила би да САД прошири глобално допирање. Нуди, у том циљу, сматрање уселеника живим спонама Сједињених Држава и земаља из којих долазе у охрабривању двосмерног протока људи, производа и идеја.

Сједињене Државе, као котва атлантске хемисфере, одређене обухватом широког просторног појаса Африке, обе Америке и Европе, повезане су са водећим земљама тих континената. Оне су мирољубивије, постојаније и економски оразличеније од водећих држава азијске хемисфере. Као стожерна сила, према гледишту Слотерове, САД су у стању да уживају, у исти мах, и корист свог положаја у атлантској хемисфери и вуку користи из дубоких веза са азијском хемисфером. Иако су уздрмане овештале тврдње о дугој заштити Сједињених Држава Атлантским и Пацифичким океа-

ном од напада и спољних политичких уплитања, Слотер од њих не одустаје. Зачуђује њено предвиђање да ће ускоро оба океана бити штит САД од сукоба изрођених променама климе.

Налаз о делом хоризонталној друштвеној структури Сједињених Држава, уз признање да ју је раст неједнакости дохотка извргао у окомиту (хијерархијску), сврстава се у извориште предност. Удружена са "јединственом" америчком културом предузетништва и приновљења (иновација) бруси оштрицу предности САД. Глобална економија коју све више управљачки воде гроздови (цлустерс) у стваралаштву умрежених водећих људи света, Слотер сматра подесним местом за уживање користи од претходних особености САД.

Хоризонт умреженог света озарен надом подесности за Сједињене Америчке Државе, истиче наводну предност дату укореењеношћу у њихову демографију, географију и културу. Слотер га је обојила и непомућено светлом вером да ће 20. јануара 2009. године Барак Обама (Barack Obama), ступањем на положај председника државе, започети "обнову моралног ауторитета" САД (Слаугхтер, 2009: 96). "Умрежени свет" који Ен-Мари Слотер види сјајним за САД и даље је свет моћи. Истина. глобалне моћи. Она тврди да ће је главнином одређивати "спојеви" (*цоннецтионс*), односно то ко је са ким повезан и у коју сврху (Slaughter, 2009: 112). Признаје да сукоби неће ишчезнути. Мреже нису само стваралачке и корисне. Могу бити и злоћудне и погубне.

Предвидела је и вишеструко умножавајући раст неједнакости. Изаваће га ширеење процепа између оних спојених глобалним мрежама и оних искључених из њих. Користи у својој рачуници предности САД и добре и штетне учинке мрежа. Ставља у резултату замашан плус на страну користи од мрежа. Понудила је, у циљу разумевања користи, замишљање економије Сједињених Држава која се напаја енергијом из "зелене технологије" и "зелене је инфраструктуре" (Slaughter, 2009: 112). Додала је на замишљену слику будућности усељеничке заједнице из Африке, Азије, Европе, Латинске Америке и са Блиског истока. Раширила је платно маште и на њему насликала како размењују тако добијене нове производе и услуге са селима и градовима у некадашњим домовинама. Двосмерни протоци приновљења (иновација) красе њену замисао. Универзитети у Сједињеним Државама биће у стању да понуде предмете у стварно "глобалним учиниоцима", ослањајући се на повезаност својих међународних студента и наставника са образовним установама у иностранству преко путовања, Интернета или видео-конференција (Slaughter, 2009: 113).

Неће само уметници бити насељени на пресецима културе, учења и стваралачке енергије. Биће им уз раме и дипломате САД и остали државни званичници примањем најновијих допуна обавештења о збивањима широм света. Ен-Мари Слотер уверена је да ће они, повезани са својим парњацима диљем земљиног шара, бити способни да брзо усклађују радње предохране и решавања проблема уз низ приватних и грађанских делатника и предузетника (Slaughter, 2009: 113). Тврди да ће глобални предео подсећати на пејсаж изборне кампање Барака Обаме (Barack Obama) направљен "широком мрежом прикупљених прилога у вредности више милиона долара, побуђених милиона добровољаца и окупљених милиона бирача" (Slaughter, 2009: 113).

Процена да у умреженом свету Сједињене Државе располажу могућношћу да буду најповезанија земља, повлачи и повезаност са осталим "центрима моћи". Они су, такође, блиско и опсежно међусобно повезани. Иду уз то и "исправне политике". Сврха им је спрезање способности и културног капитала за поновно "откриће" Америке. Суштина овог поновног откривања, поновног "измишљања" је да се Сједињене Државе отргну од досадашњег гледања на себе као заробљеника глобалне борбе са осталим великим силама и упуштање да себе посматрају у огледалу средишног "играча у интегрисаном свету" (Slaughter, 2009: 113). "Сјајна изолација" какву неки препоручују светима Сједињеним Америчким Државама да усвоје било стратегију "ободног уравнотежавања" (*offshore balancing*), било стратегију хегемоне доминације, драге куражним срцима нападачких (офанзивних) структурних реалиста, страна је неолибералном мишљењу Ен-Мари Слотер. Она је рада да у XXI веку САД искористе своју изузетну способност спајања како би "обновиле своју моћ и изнова подигле своју глобалну сврху" (Slaughter, 2009: 113).

Истурање умрежености као особености света у коме живимо (Slaughter, 2009: 94) позива се на данашње очитости мрежа. Увиђа се умрежност рата и умреженост дипломатије. Тврди се да је дипломатија умрежена зато што управљање међународним кризама, од изазваних заразним болестима до они узрокованих промена климе, тражи "мобилизацију" међународних мрежа јавних и приватних делатника (Slaughter, 2009: 94). Додаје се и умреженост пословања. Последњих година уосталом више нема штампаног приручника савета за извршне директора фирми без главне теме о измештању из окомитог света хијерархије у водоравни свет мрежа.

Умереженима се могу додати и средства јавног обавештавања. Сви облици учесничких средства јавног општења сада зависе

од прилога читалаца у стварању протежних, умрежених општења. Крај пописа умрежених не пролази без помена друштва. Друштвене мреже на Интернету су незаобилазне, јер свет *MySpace* ствара глобални свет *OurSpace* везујући на милионе појединаца са свих континената (Slaughter, 2009: 94). Колико једни овакво набрајање умрежавања могу држати општим местом, толико га други могу сматрати прецењивањем мрежа. Умреженост и религија побуђена је уверењем да мрежа милиона цркава широм света једина може решити проблеме, од духовне испразности до незнања, и од себичних вођстава до глади и болести. Заговорницима света измењеног умрежавањем све што опајају умреженим непобитно доказује да је у њему мера моћи повезаност (*connectedness*) (Slaughter, 2009: 94).

Убацивање родне различитости у објашњавање начина људског мишљења произвело је налаз о склоности мушког рода да свет види као подигнут на окомитостима моћи (хијерархијама) и да стреми месту које им је на врху. Придружене су том налазу тврдње да су жене наклоњеније схватању да свет чине мреже односа и настоје да се сместе у средиште. Људска природа уопште не мора бити узрок нађених разлика. Оне могу бити последица одгоја. Подесне су у истицању неподударања двадесетог и двадесет и првог века.

Свет у двадесетом веку из геополитичког угла, Арнолд Волферс (Arnold Wolfers), описао је као систем сударајућих самодовољних држава. Војна и економска моћ одређивала је резултате њихових судара. Тај свет, према тврдњама Ен-Мари Слотер, није нестао у XXI веку. Тежња Ирана да поседује нуклеарно оружје, јачање веза Сједињених Америчких Држава са Индијом као шарке успону Кине, или напад Русије на Грузију за њу су судари самодовољних држава. "Пост-амерички свет", како је Фарид Закарија (Fareed Zakaria) сковао назив за процесе успона нових глобалних сила, које односно умањују утицај Сједињених Држава, постоји и у овом веку.

Није онда претеривање што Слотер наглашава да ничући "умрежени свет" (*networked world*) XXI века постоји "изнад државе, подно државе, и кроз државу" (Slaughter, 2009: 95). Претпоставка, направљена важећом не само за Сједињене Америчке Државе, истиче да ће најповезанија држава у том свету бити "средишњи играч". Чак и државе које не желе, а понајмање оне које не могу да чине оно што таквом играчу следује – да поставља "глобални дневни ред и откључа приновљења и одржив раст" (Slaughter, 2009: 95) – морају, како не би постале жртве растуће неједнакости између

умрежених и неумрежених, бирати стратегије лобирања, партнерства и спајајућег повезивања.

ЗАКЉУЧАК

Судећи према испитаним предвиђањима тежишних праваца међународних односа почетак који обећава излазак из глобалне кризе јесте признавање да све што њом називамо можда потиче из наших сазнајних ограничења. Недостаје суочавање са незнањем стања у коме смо се обрели. Мисаоне мапе, до сада важеће, више не одговарају постојећем терену. Користећи их нисмо у стању да се сналазимо у свом времену и створеном глобалном простору. Следећи их увелико посрћуће тумарамо пределом за који мислимо да нам је познат, док проблеми непрестано измичу налаженим решењима у управљачким подухватима. Крећући се према мапама старог начина мишљења убеђено се чини најбоље, сагласно њима, али се непрестано упада у све опасније и погубније замке. Деловања не производе планиране учинке, него унапред искључене исходе.

Глобална криза показује далекосежност последица избегавањег признања да данашњи свет мислимо као познат према старим обрасцима. Слеђењем застарелих знања међународних односа чини нам се да знамо како се наш свет зове, све његове владавине грађевине изгледају нам знане, а сва управљачка знања привидно су нам расположива. Употребом сазнајних мапа из заоставштине старог начина мишљења владавине грађевине данашњег света само споља привидно подсећају на оне у њих уцртане. Уласком у пословање ма које, од предворја до сваке просторије, испоставља се да ни суштински, ни наменом, нити организацијом ниједна није налик ономе што смо мислили да јесте и чему служи.

Могуће је, стога, да све данас стављено под заглавље глобалне кризе сажима ограниченост духа времена. Испољена тескоба глобалне кризе може бити изазвана мањком способности признања да излаза из скучености духа нема, нити се може наћи без коренисте промене начина мишљења. Знатижељно посматрање света, без поштапања мапама старог мишљења нетачних за сналажење у постојећем простору и времену, тада би било исправан избор у прављењу данашњице и састављању предвиђања будућих тежишних праваца међународних односа. Одбацивање мапа старог мишљења можда није једина преостала путања тражења изласка из глобалне кризе. Јесте до сада једина којом се није запутило. Уосталом, ма-

ло је вероватно да би ова путања проналажења излаза из глобалне кризе била погрешнија од досада испробаних.

ЛИТЕРАТУРА

- Annan, Kofi A. (2002). "What Is the International Community? Problems Without Passports", *Foreign Policy* 132: 30–31.
- Barrett, Scott (2007). *Why Cooperate? The Incentive to Supply Global Public Goods*, Oxford: Oxford University Press.
- Bello, Walden F. (2009). "The Virtues of Deglobalization", *Foreign Policy in Focus* (dostupno na URL: http://www.fpif.org/articles/the_virtues_of_deglobalization; pristupljeno 15. februar 2010).
- Bello, Walden F. [2002] (2006). *Deglobalization: Ideas for a New World Economy*, Manila: Ateneo de Manila University Press.
- Brooks, Stephen G., William C. Wohlforth (2008). *World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Brooks, Stephen G., William C. Wohlforth (2009). "Reshaping the World Order: How Washington Should Reform International Institutions", *Foreign Affairs*, 88, 2: 49-63.
- Cassidy, John (2002). *Dot.con: the greatest story ever sold*, New York: HarperCollins Publishers.
- Chinn, Menzie, Jeffry Frieden (2009). "Reflections on the Causes and Consequences of the Debt Crisis of 2008", *Policy Report* 19, 1 (Fall 2009): 1-5.
- Craig, Campbell (2008). "The Resurgent Idea of World Government", *Ethics & International Affairs* 22, 2: 133–142.
- Daalder, Ivo, James Lindsay (2007). "Democracies of the World Unite", *The American Interest* (Winter 2007): 5-15.
- Deudney, Daniel H., G. John Ikenberry (2009). "The Myth of the Autocratic Revival: Why Liberal Democracy Will Prevail", *Foreign Affairs* 88, 1: 77–93.
- Garrett, Geoffrey (2010). "G2 in G20: China, the United States and the World After the Global Financial Crisis", *Global Policy* 1, 1: 29-39.
- Kagan, Robert (2008). *The Return of History and the End of Dreams*, London: Atlantic Books.
- Khanna, Parag (2008). *The Second World: Empires and Influence in the New Global Order*, New York: Random House.
- Krugman, Paul (2008). *The Return of Depression Economics*, London: Penguin.
- Mahbubani, Kishore (2008). *The New Asian Hemisphere: The Irresistible Shift of Global Power to the East*, New York: Public Affairs.
- National Intelligence Council (2008). *Global Trends 2025: A Transformed World*, Washington, DC: US Government Printing Office.
- Slaughter, Anne-Marie (2009). "America's Edge: Power in the Networked Century", *Foreign Affairs* 88: 94-113.
- Soret, Thierry (2009). "Governance Arrangements for Global Economic Challenges: Where Do we Stand? A Political Science Perspective", *UNDP/ODS Working Paper*, New York: Office of Development Studies United Nations Development Programme.

- Стефановић-Штамбук, Јелица (2008). "Теоријски и истраживачки проблеми међународних студија: случајеви европске интеграције и дипломатије", *Политичка ревија* 18, 4: 1183-1208.
- Стефановић-Штамбук, Јелица (2009). "Мултилатерализам и интеррегионализам за нову архитектуру глобалне владавине", *Годишњак ФПН ИИИ*, 3: 417-436.
- Стефановић-Штамбук, Јелица (2010). "Европска унија на путу ка обједињујућој дипломатији", *Изазови европских интеграција* 8: 111-134.
- Tapscott, Don, Anthony Williams [2006] (2008). *Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Everything* (exp. edn) New York: Penguin Group Inc.
- The Economist (2009). "An anatomy of so-called 'deglobalisation'", February 19 (dostupno na URL: http://www.economist.com/world/international/displaystory.cfm?story_id=13145370; pristupljeno 15. februar 2010).
- Urry, John (2009). "The Great Crash of 2008: Pouring Oil on Troubled Waters" (dostupno na URL: www.lwbooks.co.uk/ReadingRoom/public/03Jphn%20%20Urry_the_great_crash.pdf; pristupljeno 27. septembar 2009).
- Zakaria, Fareed (2008). *The Post-American World*, New York: W. W. Norton.

Jelica Stefanovic - Stambuk

FORECASTING TRENDS IN INTERNATIONAL RELATIONS AFTER THE GLOBAL CRISIS

Abstract

Sudden startling shifts, despite the efforts undertaken to curb recognized global crisis and locate the paths for getting out of its grips, is playing an additional incentive to make forecasts of future major trends in international relations. It turns out that entire predictive industry is not driven anymore by mere curiosity what future holds in stock for human race or by deeply seated conviction in knowledge society. The very trade of forecasting is now stirred more by yearning to detect strategies better suited for sailing safe and sound over the troubled waters of ongoing crisis. But the foundational bases of predicting who will be decisive actors, which structures are to be in place and which likely processes is going to shape foreseen outcomes in coming years are not un-failingly safe. Competitively disparate values, in particular, are spoiling the solidity of prognostic underpinnings. Future trends in international relations are already set forth for 2025. At the same time, inability to grasp, whether international relations are just slipping temporarily out of the track or parting permanently from the pattern laid down after the Second World War, is admitted. Incompatible assessments of globalisation lead forecasts into opposing camps. The following examination of trends in international relations and accompanying strategies of action offered by three selected sorts of prediction has been premised on as-

sumption that global crisis props up both thinking the unthinkable, that guides to new insights into existing state of affairs, as well as to holding fast to solutions taken out from the past, either because of contemporary discontent or fright of future. In conclusion we state next findings. All forecasts placed under meticulous enquiry, by following maps inherited from the old ways of thinking, are hardly apt to discern how to pull out from the ongoing global crisis. Consequently, they barely operate better in accessing the future trends in international relations. The old ways of thinking are getting in the way of orienting ourselves in our time and space by narrowing cognition. The real landscape of existing international relations is, still, not mapped. Instead of drawing reliable maps we are relying on maps done at the workshops of the old ways of thinking. That is why actions that we take increasingly are ending up in all to deeper ruin. By giving up obsolete maps of the outdated ways of thinking, we would be able to get hold of the best suited compass reading for both governing better our global present and getting more perceptive insights into the trends in international relations that future holds at stake.

Key words: *international relations, globalisation, global crisis, deglobalisation, power, multilateralism, regionalism, networked society, wikinomics, non-state actors*